

ZDRAVÍ A VÝUKA NA PŘÍKLADU RAKOUSKÝCH ŠKOL

Johann PEHOFER

Souhrn: *Výchova ke zdraví je v Rakousku vzdělávacím principem, který je všeobecnou právní platformou pro konkrétní důležitý segment vychovatelů a pedagogů nastavenou tak, aby mohli efektivně vykonávat svoji výchovně-vzdělávací práci.*

Klíčová slova: *výchova ke zdraví, vzdělávací systém, škola podporující zdraví, Rakousko*

1. Úvod

Zdraví a povědomí o těle získávají stále větší význam v době, která je poznamenána stresem, hektičností a negativními vlivy životního prostředí. Vzdělávací systém musí tyto aspekty moderního životního stylu brát v úvahu a poskytovat žákům komplexní vzdělání ve všech jeho dílčích součástech: nejen duševní vzdělávání, ale také kultivace tělesné schránky a povědomí o zdravém způsobu života se navzájem doplňují. Světová zdravotnická organizace ve své zakládající ústavě z roku 1948 definovala **zdraví** jako „stav celkové fyzické, duševní i sociální pohody, nikoliv jenom absence nemoci nebo nemohoucnosti.“ V poslední době byla tato definice upravena, a nově podle ní zdraví znamená rovněž „schopnost vést společensky a ekonomicky produktivní život“.

Zde je nutno zdůraznit, že v takto široce pojaté definici zdraví jsou zahrnuty oblasti, které s ním nesouvisí přímo. Je to spíše „souhrn kategorií z oblasti sociální, ekologické, osobní i somatické, jejichž jednotlivé faktory jsou spolu komplexně propojeny vazbami, které je nutno dále zkoumat.“ Rakouský sociolog Anselm Eder ve své knize *Rizikové faktory samoty*, která pojednává o vztazích mezi psychologickou situací člověka a jeho zdravím, zdůrazňuje, že zdraví a nemoc by neměly být chápány pouze jako individuální organické dysfunkce, ale jsou rovněž vlastnostmi společenského systému.

Zdraví zahrnuje celou osobnost a školy musí tento fakt vzít na vědomí; je jejich úkolem zabezpečit vzdělávání zahrnující i výchovu ke zdraví. Světová zdravotnická organizace definuje podporu zdraví (srov. Otavská charta WHO pro podporu zdraví, 1986) ve smyslu vzdělání následovně:

„Podpora zdraví je zaměřena na procesy umožňující vyšší podílení se lidí na udržování a vylepšování jejich vlastního zdraví.“

Takové pojetí zdraví zahrnuje všechny složky lidské existence:

- fyzické zdraví
- psychické zdraví
- společenské zdraví

Hlavním iniciátorem změn v pojetí podpory zdravý je opět WHO: v „*Djakartské úmluvě* z roku 1997 se Světová zdravotnická organizace zaměřila na hlavní oblasti, kterými se zabývala již Otavská charta:

- obhajoba
- zplnomocnění
- integrace

Pro vylepšování zdraví obyvatelstva se jako nejefektivnější ukázaly komplexní postupy, stejně důležité jsou postupy, které jsou založené na kombinaci několika strategií. Jde o:

- rozvoj komplexních strategií pro rozvoj zdraví
- vytváření prostředí příznivých pro zdraví
- posilování komunálních aktivit, vztahujících se ke zdraví
- rozvoj personálních kompetencí v souvislosti se zdravím a otázkami s ním spojených
- přeorientování zdravotnických služeb

Aby bylo možné adekvátně čelit novým hrozbám pro zdraví, je nutné rovněž:

- podporovat společenskou zodpovědnost za zdraví
- více investic v oblasti zdraví
- posilovat a rozvíjet partnerství pro zdraví
- posilovat potenciál podpory zdraví v jednotlivých komunitách a akční kompetence jednotlivců
- zajistit infrastrukturu pro podporu zdraví

2. Současný vývoj

Na dlouhou dobu školy poznamenalo pasivní pojetí vzdělávání ke zdraví. Tuto fázi v dnešní době vystřídal pojetí aktivní, jehož cílem je *škola podporující zdraví*. Srovnání obou přístupů ilustruje změnu, která se odehrála v uplynulých letech:

Tradiční výchova ke zdraví:

- převládá orientace na hygienu a fyzické zdraví bez společenských souvislostí
- realizuje se formou výuky ve třídách v jednotlivých vyučovacích jednotkách
- realizuje se formou zprostředkovávání znalostí a prezentace faktů
- nezabývá se zdravotní pohodou učitelů
- nebere v potaz rodiče a společenské/akademické prostředí

škola podporující zdraví

- pojetí zdraví zahrnuje fyzické, duševní, společenské i ekologické aspekty
- bere v potaz akademické prostředí a personál
- různé aktivizující vyučovací metody zvyšují akční kompetenci všech partnerů účastnících se projektu
- zdraví pedagogů je chápáno jako důležitá podmínka pro úspěšnou podporu zdraví žáků a výchovu ke zdraví
- spolupráce s rodiči a s obcí je chápána jako důležitá podmínka výchovy a podpory zdraví a výchovu ke zdraví

3. Situace v Rakousku

Výchova ke zdraví je v Rakousku vzdělávacím principem, který je všeobecnou právní platformou pro konkrétní důležitý segment vychovatelů a pedagogů, je nastavena tak, aby mohli efektivně vykonávat svoji výchovně-vzdělávací práci a aby bylo možné výchovu ke zdraví uplatňovat ve všech výukových oblastech konkrétních škol. Standarda ministerstva školství podporuje výše zmíněné současné trendy: obzvláště jsou podporovány školy a projekty podporující výchovu ke zdraví. Přehled a příklady týkající se současné strategie jsou k nalezení na webových stránkách ministerstva. V současné době strategická podpora zdraví v rakouských školách funguje na bázi strategického a obsahového vývoje opatření, iniciativ, úkolů a záměrů pro „zdravou rakouskou školu“. Hlavním účelem je motivovat každou školu, aby se stala *školou zdravou*. Tomuto záměru slouží především vytvoření sítě škol podporujících zdraví.

4. Kritéria pro školu podporující zdraví

Realizace škol podporujících zdraví je podmíněno několika aspekty. Jedním z nich je bezpochyby důraz na kritéria definovaná Světovou zdravotnickou organizací. Jsou jimi:

1. Aktivní podpora sebevědomí žáků a jejich vědomí, že každý může přispět k vytvoření podmínek k tomu nutných v každodenním životě školy.
2. Rozvoj dobrých vztahů mezi zaměstnanci školy a žáky i mezi žáky navzájem v každodenním životě školy.
3. Upravení společenského uspořádání ve škole tak, aby vycházelo vstříc žákům i zaměstnancům.
4. Poskytování širokého spektra aktivit tak, aby se jich mohli zúčastnit všichni žáci.
5. Využití každé příležitosti pro budování dobrých kontaktů mezi školou, rodiči a obcí.
6. Využití každé příležitosti pro vylepšení prostředí školy.
7. Vyvíjení a posilování kontaktů mezi základními a středními školami za účelem vytvoření koherentního kurikula v oblasti výchovy ke zdraví.
8. Aktivní podpora zdraví a pohody jak žáků, tak zaměstnanců školy.
9. Prozkoumání potenciálu role zaměstnanců školy jakožto modelů pro ilustraci zdravého životního stylu.

10. Zvážení potenciálu školního jídelníčku jako praktického pedagogického doplňku výchovy ke zdraví.
11. Využití služeb obce pro konzultaci a podporu výchovy ke zdraví.
12. Další vývoj zdravotních služeb poskytovaných školou a další šetření zabývající se aktivnější podporou výchovy ke zdraví v rámci celého kurikula.“

5. Shrnutí

Výchova ke zdraví a k vědomé podpoře zdraví je součástí teorie vzdělání. Postup, který zvolily rakouské školy, naznačuje reálné možnosti v současné době, jde však pouze o součást vývoje v Evropě. Eventuální spolupráce sousedních států v oblasti výchovy ke zdraví dává naději pro vytvoření “zdravé životní atmosféry pro budoucnost, především pro děti a dospívající mládež.

Několik slov o autorovi:

Doc. Dr. habil. Johann A. Pehofer, Dipl.-Päd.

Johann A. Penhofer je vedoucím kompetenčního centra pro aplikovaný výzkum a vývoj edagogické fakulty Burgenlandska. V r. 1978 nastoupil na pedagogické akademii v Badenu – specializace na výuku pro střední školy. Na Vídeňské universitě obdržel vr. 1986 doktorát v teorii vzdělávání, německých studiích a filosofii. V r. 2002 se habilitoval na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Vyučuje na rakouských i zahraničních univerzitách. Vydal četné publikace a články týkající se vztahů vzdělávání a věda a vzdělávání a média.

HEALTH IN COMBINATION WITH EDUCATION AT THE EXAMPLE OF AUSTRIAN SCHOOLS

Abstract: Health education is a teaching principle in Austria, that is general legal default for a certain, important subrange for educators and teachers to be able to form their educational work and teaching work efficiently; these should be treated in accordance with the possibility in all teaching fields of the respective schools.

Key words: health education, health-education, health-supporting school, Austria